

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД З КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Висвітлено міжнародний досвід з кредитування малого підприємництва та його адаптація до особливостей національної економіки, а також міжнародний досвід державної підтримки довгострокового кредитування.

Ключові слова: кредитування, довгострокове кредитування, мале підприємництво, мікрокредитування, процентний ризик, іпотечний кредит, фінансові послуги.

I. Вступ

Розвиток малого підприємництва з часу здобуття Україною незалежності більш або менш активно проголошувався державою як один із пріоритетів економічної політики. Але за результатами досліджень можна зробити невтішний висновок, а саме: малому бізнесу дуже мало приділялось уваги з боку держави, а в деяких напрямках зовсім нічого не зроблено. Сьогодні малий бізнес як ніколи потребує фінансових ресурсів для свого розвитку. Фінансово-кредитна підтримка держави, що є одним із головних напрямів державної підтримки, досить незначна й закрита бюрократичними перепонами. Створення ефективної системи кредитування малого підприємництва – складне завдання, розв'язання якого потребує ретельного дослідження формування цього процесу в світовій практиці. Вивчення зарубіжного досвіду необхідне не для копіювання й механічного перенесення його в наші умови, а лише з метою імплементації найкращих елементів і недопущення помилок, здійснених іншими державами.

Дослідженню проблем, пов'язаних з кредитом, присвячено праці багатьох вітчизняних учених, зокрема: А.С. Булатової, А.С. Гальчинського, Е.Ф. Жукової, О.І. Лаврушиної, Ф.С. Мишкіна, О.Ю. Свиридової, С.К. Семенова та інших. Вагомим внеском у розробку цієї проблематики стали праці зарубіжних науковців Е. Гелферта, М. Джонка, Е. Долана, Дж. Кэмпбелла, Д. Сінкі, та інших. Проте аналізу світового досвіду кредитування малого підприємництва приділено не так багато уваги.

II. Постановка завдання

Метою нашої статті є дослідження міжнародного досвіду з кредитування малого підприємництва, а завданням – окреслити шляхи його адаптації до особливостей національної економіки.

III. Результати

Кредитування сфери малого бізнесу забезпечує ефективну діяльність великої кількості малих підприємств у розвинутих країнах світу й виконує щонайменше два завдання: створення і стимулювання розвитку малих підприємств. Оскільки в Україні рівень мікрокредитування має незначні масштаби, то вивчення досвіду зарубіжних країн є корисним.

Малі підприємства мають ряд істотних переваг над великими. Вони без особливих труднощів успішно можуть функціонувати як у великих, так і в малих містах, навіть у селах. Малим підприємствам притаманні: більш висока маневреність виробництва, здатність до швидкого перепрофілювання діяльності, зміни асортименту продукції, впровадження нової техніки та нових технологій, готовність до виправданого підприємницького ризику. Також розвиток мережі малих підприємств дає змогу наблизити сферу виробництва до споживача, підвищити ефективність використання місцевих сировинних та трудових ресурсів. У малих підприємств значно нижчою є частка витрат на управління виробництвом [1]. Важливо відзначити й те, що малі підприємства забезпечують зайнятість значної кількості працівників та збільшення ВВП. Причиною особливої уваги до малих підприємств є потенційна можливість їх зростання (майже всі середні та великі підприємства починали свою діяльність як малі підприємства).

Ефективна діяльність малого підприємництва, забезпечення стабільного зростання, підвищення рентабельності й конкурентоспроможності в умовах становлення ринкової економіки значною мірою визначаються обсягами кредитування цього сектора для підтримання та розвитку бізнесу. Зазначимо, що кредитування сфери малого бізнесу є перевіреним ефективним методом економічного розвитку, який охоплює велику кількість малих підприємств у розвинутих країнах світу [2].

Малий бізнес є основою економіки розвинутих країн світу. У Японії, США та Німеччині найбільшу частку у створенні ВВП займає саме малий бізнес. Крім того, на нього працює переважна більшість працюючого населення.

Малий бізнес є основою економіки розвинутих країн світу. У Японії, США та Німеччині найбільшу частку у створенні ВВП займає саме малий бізнес. Крім того, на нього працює переважна більшість працюючого населення.

населення. Маючи більше можливостей для оновлення інфраструктури та асортименту товарів, малий бізнес є головним інвестором у створенні й упровадженні інноваційних технологій. Таким чином, саме малий бізнес є рушійною силою соціально-економічного розвитку цих країн.

Наприклад, у США на 10 тис. осіб в середньому припадає 742 малих підприємства. Якщо говорити про досвід США в галузі мікрокредитування, то він дає змогу оцінити й переглянути деякі моменти в цій сфері. Малі форми підприємництва мають можливість оперативної відгукуватися на щонайменші зміни попиту. Також малий бізнес здатний повніше враховувати місцеві особливості, традиції населення певного регіону [3]. Саме тому доцільно було б розробляти програми мікрокредитування окремо для кожного регіону України, враховуючи його специфіку й умови розвитку. Немалу роль відіграє й підготовка потенційних позичальників до процесу отримання кредитів шляхом роз'яснення деяких моментів та моральної підготовки, підвищення довіри вигідними умовами кредитування.

Щодо Німеччини, то в цій країні застосовується система пільгового кредитування при освоєнні високотехнологічних виробництв, створенні малих приватних підприємств. Пільгові умови – плата за користування кредитними ресурсами, як правило, не перевищує 6% річних, а термін надання позики – 10–15 років. Заслужує на увагу програма, спрямована на фінансову підтримку малого бізнесу на початковому етапі його діяльності. Строк кредиту не може перевищувати 10 років, причому впродовж перших двох років позичальник звільняється від погашення основної суми кредиту. Процентна ставка визначається під час підписання кредитної угоди і є фіксованою впродовж усього терміну позики. Одна з основних переваг для позичальників – можливість одержати кредит при недостатньому розмірі його забезпечення. Що ж до банків, то для них передбачено обов'язкове “звільнення від відповідальності в розмірі 80%” [4].

В Італії практикують надання пільгових довгострокових позик, наприклад, під 3–5% річних за ринкової процентної ставки близько 15%. Підприємства можуть отримати додаткову пільгу в 20–30% компенсації вартості позики при довгостроковому поверненні кредиту.

Малий і середній бізнеси в Чехії стають найпривабливішим ринком для постачальників фінансових послуг. Цей сектор використовує 60% робочої сили країни й забезпечує більше 50% від загального приросту в економіці. Найбільший інтерес до ринку кредитування малого й середнього бізнесу проявляють такі банки, як Ceska sporitelna, Komerčni banka, CSOB і чеський філіал Citibank.

В одному з найбільших банків країни Ceska sporitelna відкрилися спеціальні комерційні бізнес-центри лише з метою обслуговування цього сегмента економіки країни. Тут, окрім кредитів, клієнту пропонуються консультації в частині доступу до структурних фондів ЄС. Спеціальний відділ банку розробляє програми кредитування дрібних компаній.

Зростаючий інтерес банків до сектора малого й середнього бізнесу, а також поступове накопичення компаніями кредитних історій відкривають прекрасні перспективи для розвитку експрес-кредитування в Чехії, яке принесе банкам високі доходи.

Зарубіжний досвід розвитку малого підприємництва свідчить, що ринкова економіка починається там, де кількість підприємницьких структур досягає приблизно одного діючого підприємства малого бізнесу на 30–50 жителів певної території. В Україні сьогодні на кожну тисячу населення припадають лише три діючі підприємства, тоді як у Польщі – 35.

З досвіду Польщі варто використати спеціальні методи, щоб забезпечити погашення кредитів їхніми одержувачами. Кредитори використовують негативні санкції (такі як групове поручительство й натиск з боку соціальних груп) замість застави й інших традиційних засобів забезпечення кредиту, наприклад таких, як швидкий доступ до більших кредитів у майбутньому. У Польщі подібні системи – поляки називали їх “банками довіри” – працювали дуже ефективно. “Банки довіри” – це такі маленькі фінансові групки, які давали подібні мікрокредити одній общині, наприклад, у невеличкому селі, де є якісь свої господарства. Повернення їх забезпечувалося, скоріше за все, морально – просто люди знали, що вони поручилися один за одного. А якщо хтось з цієї маленької місцевої громади не поверне свій кредит, то решта будуть змушені за нього розплачуватися. Тобто, тут саме соціальне середовище гарантувало, що ніхто так не вчинить [5].

Враховуючи досвід зарубіжних країн, один із чинників зростання масштабів мікрокредитування в Україні, на нашу думку, можливий також при підвищенні рівня пропозиції мікрокредитних послуг.

Сьогодні для вітчизняної банківської системи характерний ще надто обмежений асортимент банківських кредитних послуг. Він значно менший, ніж у розвинених ринкових країнах. Пропозиція послуг мікрокредитування може бути істотно збільшена за умови взаємодії банків у сфері кредитування суб'єктів малого бізнесу з небанківськими фінансовими організаціями. Привабливість такого альянсу для банку обумовлена можливостями невисоких витрат на створення спеціальної інфраструктури для фінансових операцій і невисоких ризиків для репутації банків.

Важливо зазначити, що розвиток мікрокредитування дасть змогу банкам зменшити кредитний ризик портфеля, підвищуючи рівень його диверсифікації. Робота за програмами мікрокредитування є хорошою PR-кампанією, здатною принести популярність банку серед широкого загалу потенційних клієнтів. Зі свого боку, невеликі організації зможуть користуватися широким спектром фінансових послуг. Саме в цьому ключ до успішного двостороннього розвитку як банків, так і сектора малого бізнесу.

Водночас, аналізуючи розвиток внутрішнього українського ринку довгострокових кредитів, важливо знати практику країн із розвинутою економікою, потужними кредитно-грошовими системами та великим досвідом довгострокового кредитування, розуміння якого в економічно розвинутих країнах фактично збігається з розумінням іпотечно-кредитування [6].

У Західній Європі й США давно сформовано розвинуту й законодавчо врегульовану систему іпотеки, в основі якої – чіткі методи реєстрації нерухомості, а також суворе юридичне оформлення виникнення і припинення заставного права на нерухоме майно.

Головна складова довгострокового кредитування взагалі та іпотечно-кредитування зокрема – оцінка ризиковості кредиту, що включає оцінку кредитного та процентного ризиків. У США максимальне відношення довгострокових зобов'язань позичальника до його доходів не може перевищувати 35%, у тому числі виплати за іпотечним кредитом не повинні перевищувати 28%. Додатковим захистом від кредитного ризику є внесення покупцем першого внеску за купівлю будинку власним коштом. Як правило, це близько 20% вартості будинку. Отже, захист подвійний:

1. знижується ризик несплати позичальником іпотечно-кредиту;
2. вкладаючи кошти, позичальник прагнучиме зниження ціни, а отже, зростає надійність майнового забезпечення позички.

Поряд із кредитним враховується процентний ризик. Тривалий час у США та інших західних країнах використовували традиційний спосіб запобігання процентному ризику: надавали іпотечні кредити за фіксованими процентними ставками, включаючи у відсоток, що закладається, два компоненти – реальну процентну ставку і ставку, що враховує інфляційні очікування. Саме у 70-х рр. ХХ ст. з'явилися нетрадиційні схеми довгострокового фінансування, метою яких було відгородити кредитора від фінансових ризиків, пов'язаних зі зростанням темпів інфляції та неможливістю їх передбачити. Серед нових методів є такі форми іпотечно-кредитування, як іпотека з плаваючою ставкою відсотка або іпотека, за якої кредитор одержує

право на частину поточного доходу чи доходу від продажу [7].

Урахування міжнародного досвіду державної підтримки довгострокового кредитування (наприклад, у житловому будівництві) також сприятиме вирішенню вітчизняних соціальних і економічних проблем (таких, як стимулювання зростання народжуваності, рівня життя, загальнодержавних економічних показників тощо). Все це, у свою чергу, спричинює зниження вартості довгострокових кредитів в Україні.

Отже, споживчий кредит відіграє особливу роль у придбанні населенням дорогих товарів тривалого користування. Найчастіше до споживчого кредитування вдаються люди з невисоким рівнем доходу, хоча часто без споживчого кредиту не можуть обійтися і громадяни з високими доходами, що прагнуть вийти на новий, більш високий рівень споживання. За допомогою кредиту громадяни отримують можливість задовольнити нарізлі споживчі потреби до того моменту, коли здійсняться відповідні грошові заощадження.

З іншого боку, використання споживчого кредиту в реалізації підприємствами товарів тривалого використання полягає не тільки у задоволенні потреб населення, але й створює умови для їх збільшення, що в кінцевому результаті позначається на зростанні виробництва.

На сьогодні існує досить широкий спектр банківських продуктів зі споживчого кредитування як на світовому ринку, так і на ринку України.

Не звертаючи уваги на те, що за кордоном обсяг кредитних операцій зі споживчого кредитування складає одну третину від загального обсягу наданих кредитів, в Україні показник значно нижчий, проте споживче кредитування з кожним роком набирає все більших обертів. Для того, щоб збільшити обсяги споживчого кредитування в Україні необхідно, передусім, продовжувати роботу з мінімізації кредитного ризику: створення картотеки сумлінних платників дасть змогу уникнути ймовірності отримання декількох споживчих кредитів у різних банках за низької платоспроможності позичальника чи свідомого зловживання.

IV. Висновки

Отже, кредиту відводиться важлива роль у подальшому реформуванні економіки України та відродженні національного виробництва. Кінцевим підсумком кредитування має стати розвиток і підвищення ефективності національної економіки. А для цього слід враховувати міжнародний досвід кредитування. До позитивних моментів світового досвіду, які варто було б запровадити в Україні належить: розробка й впровадження програм мікрокредитування окремо для кожного регіону, враховуючи його специфіку й умови розвитку; підготовка потенційних позичаль-

ників до процесу отримання кредитів шляхом роз'яснення деяких моментів та моральної підготовки, підвищення довіри вигідними умовами кредитування; пільгове кредитування на початкових етапах діяльності; використання механізму "негативних санкцій" тощо.

Список використаної літератури

1. Онищук Я.В. Фінансове забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу / Я.В. Онищук // Фінанси України. – 2003. – № 7. – С. 51–59.
2. Інтернет-видання Artmedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.artmedia.net.ua>.
3. Зайцев О. Програми мікрокредитування в США / О. Зайцев // Банковская практика за рубежом. – 2003. – № 2 (50). – С. 72–75.
4. Майборода В. Роль банківського сектора Німеччини у сприянні розвитку малих та середніх підприємств / В. Майборода // Вісник НБУ. – 2003. – № 4. – С. 54.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Калашникова З.В. Зарубежний опыт жилищного кредитования и его применение в разных странах / З.В. Калашникова // Финансовый менеджмент. – 2002. – С. 44–47.
7. Іваненко Ю. До питання розкриття інформації про державний борг. Державні фінанси / Ю. Іваненко, А. Мамишев // Вісник НБУ. – 2007. – С. 21–23.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2013.

Труш И.Е. Международный опыт по кредитованию малого предпринимательства и его адаптация к особенностям национальной экономики

Рассматривается международный опыт кредитования и его адаптация к особенностям национальной экономики, международный опыт государственной поддержки долгосрочного кредитования.

Ключевые слова: кредитование, долгосрочное кредитование, малое предпринимательство, микрокредитование, процентный риск, ипотечный кредит, финансовые услуги.

Trush I. International experience of lending to small businesses and its adaptation to the peculiarities of the national economy

Foreign experience of realization of bank transactions in relation to the grant of consumer credits and development of market infrastructure, related to the grant of consumer credits a population is examined.

In an order to define a situation that was folded at the market of the consumer crediting in the foreign states, their basic terms of crediting of population are considered. It is marked that a decision role this question is played by the cost of credit. Позаякнумо positive consequences of active development of the consumer crediting, the increases of volumes of credit brief-cases belong to that. Bank institutions have the opportunity to get a greater profitableness from realization of operations from crediting of physical persons comparatively with crediting of legal entities, using new sources the same for the increase of profitability and property asset. Banks increase the amount of the branches, representative offices, develop new bank foods and technologies, create new workplaces with the aim of complex maintenance of physical persons.

By the turn by a basic negative factor that carries out influence on the financial system of Ukraine, certainly too high for countries that develop, rates of height of outstanding debt.

The analysis of world experience of the mortgage crediting of housing sphere is carried out, as it gives an opportunity to estimate that the Ukrainian banks must adopt in the field of given crediting for perfection of the system of the housing crediting of population.

It is marked that in Ukraine possible application of those models of the mortgage crediting, that combine in itself the best elements of the classic American mortgage, German system of economies, pre-revolution позиковоних cashdesks and soviet building societies.

That the important terms of realization of classic models of the mortgage crediting is stability of economy, reliability and efficiency of the фінансово-кредитної system, presence of the developed market of equities, high solvency of population and more main all is marked is active voice of the state as a guarantor of stability of all system of relations during a mortgage.

Research of foreign experience of realization of bank transactions in relation to the grant of consumer credits gives an opportunity to generalize and provide his use the banks of Ukraine. Today in the countries of European Union and USA there is a boom of the consumer crediting and, estimating the terms of their crediting with the terms of crediting of banks of Ukraine, then abroad interest rates on consumer credits are considerably less. Developed enough crediting of population on the purchase of accommodation, terms of crediting are protracted enough, there is possibility to get favourable credits for families with limit profits. All of it testifies to development of the banking system and credit mutual relations of population and foreign.

Key words: crediting, long-term crediting, small business, percent risk, mortgage credit, financial services.